

DENİZLİ İL HALK KÜTÜPHANESİNDEKİ ESKİ KİTAPLAR

Okt. Süleyman İNAN*
Arş.Gör. Metin TÜRKTAŞ**

ÖZET

Bu çalışma, Denizli İl Halk Kütüphanesinin “Eski Eserler” bölümünde bulunan, Türk Tarihi ve Türk Edebiyatının bazı önemli eserlerinden araştırmacıları bilgilendirmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca, orijinal eserleri görmek ve aslından araştırmak isteyen okuyuculara yardımcı olmak için, kütüphanedeki “Eski Eserler Katoloğu” dikkate alınarak bazı eserlerin künyesi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Halk Kütüphanesi, Eski Kitap.

ABSTRACT

The aim of the study is to inform the researchers about the works of Turkish History and Literature in the Public Library of Denizli. At the same time, the identification tags of some important works had been given in order to inform the researchers.

Keywords: The Public Library, The old book.

GİRİŞ

Denizli İl Halk Kütüphanesi'nin geçmişi Cumhuriyet'le yaşıt denilebilir. İlk kez 1925 yılında Denizli'nin Çatalçeşme (Pazarı) Mevkiinde “Halk Kitap Sarayı” olarak açıldığı sanılmaktadır¹. 1975 yılında da, İstiklal Mahallesindeki bugünkü binasında hizmet vermeye başlamıştır.

Yazımızın konusunu teşkil eden eski eserler bugünkü İl Halk Kütüphanesinde herkese açık olmayan kilitli bir odada² bulunmaktadır. “Eski kitaplar”den muradımız, bazen “Osmanlıca” olarak da söylenebilen, Arap harfli Türkçe eserler, demektir. Bu kitapların hepsi de “basma” eserlerdir. Sayısı altıyı geçmeyen “yazma” eserler ise vaktiyle Konya Yusuf Ağa Kütüphanesine gönderilmiştir.³

Eserlerin büyük çoğunluğu “tam bez” ile ciltlidir. Geriye kalanları ise, mukavva veya karton ciltli eserlerdir. Ciltleri yırtılmış , yıpranmış ve hatta kurtlar tarafından yenmiş olanlar varsa da; genelde ciltlerinin okumaya engel olmayacak kadar kötü olmadığını söyleyebiliriz.

Kütüphanenin “Eski Eserler” bölümünde kayıtlı 2656 adet kitap vardır. Tamamına yakını Arap harfleriyle, halk deyimiyle “eski yazıyla” yazılmış Türkçe eserler oluşturmaktadır. Bunun yanısıra , eski eserler arasında 1930 yılına kadar yazılmış Fransızca, İngilizce Almanca, Arapça, Farsça ve Rumca kitaplar mevcuttur. Kütüphanede yer alan eski eserlerin sayısı aşağıda gösterilmiştir.

* PAÜ Ortak Zorunlu Dersler Birimi

** PAÜ Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

¹ Denizli’de kütüphanenin ilk kez ne zaman açıldığına dair çok sağlıklı bilgiler mevcut değildir. Bu konudaki bilgiler çelişkilidir.

² Odanın boyutları yaklaşık 2,5X4 m’dir.

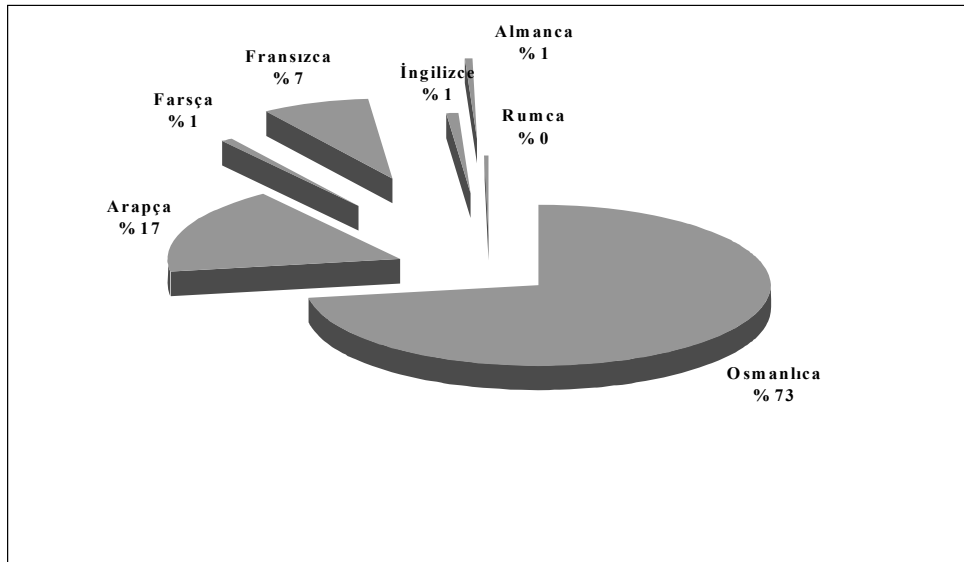
³ İl Halk Kütüphanesi Müdürü Nazmi ARINÇ ‘tan naklen.

Eserlerin Sayısı

Osmanlıca	1922
Arapça	463
Farsça	33
Fransızca	194
İngilizce	25
Almanca	15
Rumca	4
Toplam	2656

Yabancı eserler içinde Fransızca eserlerin İngilizce ve Almanca eserlere göre çokluğu, 19. yüzyıl boyunca ve 20.yüzyıl başlarında Türkiye üzerinde “genelde” görülen Fransız dilinin ve hatta kültürünün etkisini gösterdiğini söyleyebiliriz.⁴

Eserlerin yüzde oran olarak dağılımı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁴ Batı dilleri arasında 1930'lara kadar Fransızca Türkiye'de yer etmişti ve okullarda yalnız bu dil zorunluymuştu. Fakat, özellikle ticaret ve sanat hayatında Fransızca'nın İngilizce ve hatta Almanca'ya nazaran pek geride kalmış olması bu iki dile okullarda aynı önemi vermeyi gerektirdi. (İ.Fahri SERTELLİ, **İngilizce-Türkçe Yeni Lügat**, Kanaat Kitaabevi Yy., 1930-Ank, s.III)

ESERLERİN KONUSU

Bizim konumuzu oluşturan eserlerin büyük bölümü günümüzde yeni Türk harfleriyle yayımlanmıştır. Hem de bir çok kerre. Ancak, içlerinde ilginç bulunabilecek ve belki şimdilerde yayımlanılması yeniden düşünülmecek tamamen “tarih olmuş” kitaplar da vardır.

Eserler arasında *Kıralık Konak* (Y. Kadri), *Ateşken Gömlek* (Halide Edip), *Safahat* (M.Akif), *Eylül* (M.Rauf), *Örümcek Ağı* (N.Fazıl), *Türk Töresi* (Z.Gökalp), *Memleket Hikayeleri* (R:Halit Karay) gibi Türk Edebiyatının klasik eserlerinin yanısıra; *Bir İzdivacın Romanı* (Tolstoy), *Çölde Seyahat* (Jules Verne), *Sefiller* (Victor Hugo), *Don Kişot* (Servantes) gibi dünya klasikleri de bulunmaktadır.

Bunlardan başka gündelik yaşamın geçim yollarına ilişkin kitaplar dikkat çekiyor. Örneğin, “*Koyun ve Mahsulatı*”, “*Sütçülük, Yoğurtçuluk*”, “*İpek böcekçiliği*”, “*Patates Ziraatı*”, “*Kadınlara Tavukçuluk Sanatı*” “*Hayvan yetiştirme Fazileti*”, “*Arpa ve Saman Muayeneleri*” ve diğerleri...⁵

“*Otomobil Motorları*”, “*Radyo Ahizesi nasıl tamir edilir?*”, “*Tayyareciliğin alfabesi*”, “*Ameli Telsiz Telefon*” gibi başlıklı kitaplar dönemin tekniğine ve fennine dair, daha çok halkın merakını giderecek biçimde açıklayıcı bilgiler veriyor.⁶

Eserler arasında dönemin salgın hastalıklarına karşı bilgilendirici kitaplar göze çarpıyor. Örneğin, “*Verem*”, “*Sıtma*” başlıklı kitaplar gibi.⁷

Kadınlara, 1920’li yıllarda beliren “yeni hayatına” (batılı hayatına) uyumunu gösteren, daha çok Avrupa modasına ilişkin bilgiler veren kitaplar da var: Örneğin, “*Triko Elbise Biçki*”, “*Çocuk Beslemek*”, “*Kadın Hisleri*”, “*Tango*”, “*Adab-ı Muaşeret*”, “*Terbiye Usulleri*” adındaki eserler gibi..

Sivas, Erzurum, Kastamonu, Karesi, Denizli ile ilgili şehirleri tanıtan kitapların yanısıra; Mısır, İran, Makedonya ‘ya dair kitaplar da eski eserler içinde dikkat çekiyor.

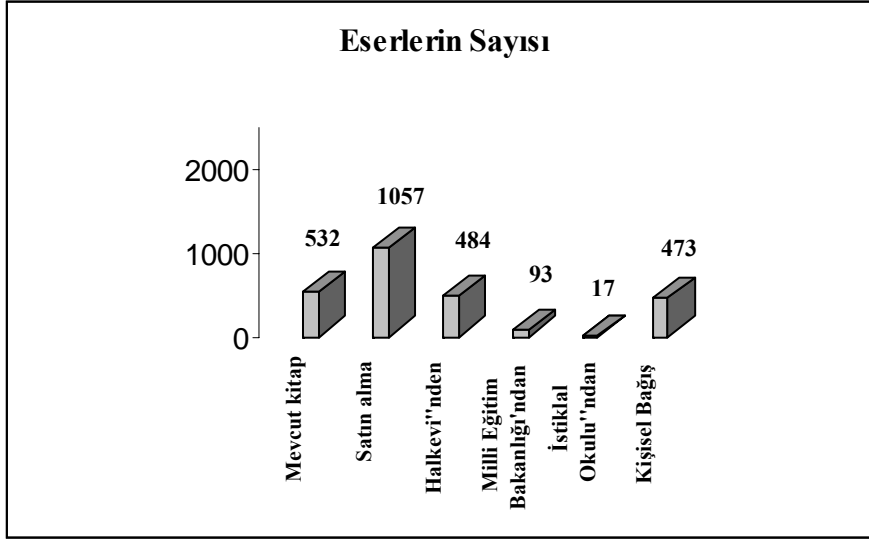
KÜTÜPHANEDE ESERLERİN TOPLANMASI

Eserlerin kütüphaneye nasıl geldiğine dair bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

⁵ 1920’li yılların başında ve öncesinde yazıldığı görülen bu tür eserlerin başlıkları şimdiki zaman için “eski”; o zaman için “modern” bir anlam taşımaktaydı. Zira; o dönemde çoğu insan tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı.

⁶ Bu kitapların hepsinde şekiller ve resimler yer alıyor.

⁷ 1920’lerde Verem ve Sıtma (şimdiki dönemin AIDS hastalığı gibi) “çağın” korkulan hastalıkları arasındaydı. Zaten, o sıralarda 12 milyonluk ülke nüfusunun yarısı sıtmalı; bir milyon kadarı da veremliydi.

Yukarıdaki grafikten de görüleceği gibi eserlerin yarısına yakını satın alınmıştır. Diğerlerini ise, kurumsal veya kişisel bağışlarla verilen eserler oluşturmaktadır..

Halkevi'nden gelen kitapların hepsi 1952 tarihlidir. Kitapların bu tarihte İl Halk Kütüphanesine getirilmiş ya da gelmiş olması tesadüf olmamalıdır. Çünkü, Halkevleri 1951'de tamamen kapatılmıştır.⁸ Halkevleri kapatıldıktan sonra, *Milli Eğitim Bakanlığı Genel Kütüphaneleri* ya da *Halk Kütüphaneleri* yaygınlaşmaya başlamıştır. İlk yaygın kütüphanecilik hizmetinin, 1932'den itibaren Halkevleri'nde gerçekleştirildiği genelde kabul görmüştür. Bu yüzden, Halkevi Kütüphane'leri, bugünkü Halk Kütüphane'lerinin işlevini ilk defa karşılayan kuruluşlar olarak kabul edilir.⁹ Dolayısıyla, Halkevleri kapatılınca, Halkevlerinde bulunan kitaplar *Halk Kütüphanelerine* verilmiş olmalıdır.

"*İstiklal okulundan*" gelmiş olan kitapların hepside defter kaydına göre aynı tarihte verilmiştir.(28. Haziran 1961) .Bu durum, İstiklal okulundan kitapların "toplucu" hediye edildiğini akla getirmektedir.¹⁰

Kütüphaneye kişisel bağışlar da bulunan hayırseverler arasında göze çarpan isimler şunlar: *İshak Bakiler, Fahri Akçakoca, Fikret Başaran, Ahmet Muhip, Hakkı Tüzüner.*

⁸ Halkevleri, tek parti CHP'ye bağlı olarak 1932'de kurulmuştur. Çok partili hayata geçildiği 1945'den sonra ise siyasi sorun olmuştur. Gerçi, CHP yönetimi Halkevlerini çok partili rejim gereği parti ile bağlantısının kesilmesini düşünmüş ve bu doğrultuda karar almıştır. Ancak, bu düşünce uygulamaya geçirilememiştir. 1951 yılında da, DP iktidarınca çıkarılan özel bir kanunla kapatılmışlardır. Bütün taşınır ve taşınmaz mal varlıkları hazineye devredilmiştir.

⁹ *Jale BAYSAL, Kitap ve Kütüphane Tarihine Giriş*, İst-1991, s.58

¹⁰ İstiklal Okulu 1924 yılında açılmış Denizli'nin eski okullarından bir tanesidir. Dolayısıyla, 1928 yılına kadar eski yazıyla öğretim yapmıştır. 1961 tarihinde de, "eski yazıyla" yazılmış kitaplar, kendilerine yarar sağlamayacağı düşünülerek, kütüphaneye bağışlanmış olmalıdır.

TARİH VE EDEBİYAT İÇİN TEMEL KAYNAKLAR ¹¹

Bu bölümde, kütüphanede yer alan eski eserler içerisinde Türk Tarihi ve Edebiyatı için “temel kaynak” sayılabilecek eserler, kütüphanenin katalogu karşılaştırılarak künyesi ile birlikte verilmiştir.

TÜRK TARİHİNİN KAYNAKLARI

I-Dergi ve Gazeteler II-Meclis Zabıtları
III-Devlet Salnameleri IV- Atatürk’ün eseri Nutuk.

I-DERGİ ve GAZETELER

Kayıt No	Derginin adı	Sahibi	Sayı	Cilt	Rumi Sene	Miladi Sene
2232- 2239	Takvim-i Vekayi	<i>Devlet-iAli Osmani</i>	68-1029	8	1324-1327→	1908-1911
2240- 2248	Sebilü’r-Reşat	<i>Eşref Edib</i>	235-572	9	1328-1339→	1912-1923
2249- 2257	Sırate’l-Müstakim	<i>Abidin Eşref Edib</i>	1-182	9	1324-1327→	1908-1911
2272→ 2276→ 2274→ 2277→	Maarif Vekaleti Mec.	-	2 → 12 → 15 → 16 →	-	1925 -Ank 1928 1928 1928	
2273- 2274	Milli Tettebular Mec.	-	1-3	-	1331→	1915
2265 2266 2275 296 297 640 651	Ayın Tarihi	-	1-6 14-20 30-33	3	(Tarih yok) 1341→ 1926 1341 -	1928 1928 1928 1928
72 650	Muallimler Birliği Mecmuası					1926 1926
1408	Kavanin Mecmusası				1339	1923
1258 1636	Mecmua-yı Cedide				1299 1928	1883
	Askeri Tıp Baytarı M.	-	1-12	1	1339-1341→	1923-1925
2267 2030	Ziraat Vekaleti Mec					1926 1927

¹¹ Hicri ve Rumi yılların Miladi karşılıkları, *Gâzi Ahmet Muhtar Paşa'nın Takvîmü's-sinîn* adlı eserinden alınmıştır.(Genelkurmay Başkanlığı yayınları, Ank-1993)

Yukarıda adı geçen gazete ve *dergilerin* hepsinin nereden kütüphaneye geldiği ise, defter kayıtlarına göre bilinmemektedir.

II-MECLİS ZABITLARI

Kayıt No	Eserin adı	Sahibi	Cilt	Rumi Senesi	Miladi senesi
2260	Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi	Devlet-i Ali Osmani	5 kitap	1325-1327→	1909-1911
2258	Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi	Devlet-i Ali Osmani	2 kitap	1325-1327→	1909-1911

III-DEVLET SALNAMELERİ

Salname, kısaca yıllık (anal, almanak) demektir. Bir çok çeşiti olmasına rağmen, içlerinde en önemlisi *Devlet Salnameleri* kabul edilir. Devlet Salnameleri, ilki 1847 'de olmak üzere; belli aralıklar dışında düzenli olarak her sene yayınlanmıştır.

Sıra No	Kayıt No	Eserin adı	Yayınevi	Hicri Sene	Mali sene	Miladi Sene	
1	79	Salname-i Devlet-i Osmaniye	Maliye Vekaleti		1327	1911	
2	174				1312	-	1894
3	1026				1317		1900
4	1032				1315		1897
5	1037				1317		1900
6	1055				1319	1317	1901
7	1137				1314		1897
8	1181				1314		1897
9	1183				1313	1311	1895
10	1229				1312		1894
11	1367				1318	-	1900
12	1710				1326	-	1908
13	2568				1328		1910
14	2587				-	1328	1912
15	2600				1324	-	1906
16	2643				-	1328	1912
17	1111	Devlet Salnamesi				1926-	
18	1112					1927	
19	1113	“				1927-1928	

IV-ATATÜRK'ÜN ESERİ NUTUK.

Nutuk, Atatürk'ün Ekim 1927'de CHP'nin ikinci kongresinde milletvekillerine yaptığı bir konuşmadır. Kısa bir süre sonra da, bu konuşması kitaplaşmış ve ilk olarak Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) tarafından "Nutuk" adıyla 1927'de yayınlanmıştır. Eser, 1919-1927 yılları arasında geçen olayları belgeleriyle anlatır. Bu yüzden, Atatürkçülüğün ve Milli Mücadelenin klasik bir açıklaması olarak kabul edilir.

Sıra No	Kayıt No	Tam adı	Sene- yer	Açıklama
1	439	Nutuk	1927-Ank	Türk Tayyare Cemiyeti tarafından basılmış.
2	587	Nutuk	1927-Ank	
3	1413	Nutuk	1927-Ank	Aynı kayıta, 10 tane daha Nutuk eseri vardır. Hepsisi de mavi bez ciltli, büyük boydadır. İç sayfalarda "CHP Denizli Halkevi Reisliği" yazılı mühür vardır. İç kapakta, pembe renkli bir demirbaş etiketi üzerinde "CHP armağanı, Vatandaşlarımızın faydalanmaları için " yazısı göze çarpmaktadır. Bu eserler, 1933'de, Ankara CHP merkezinden Denizli Halkevine gönderilmiştir.
4	1490	Büyük Nutuk	1927-Ank	Kapağı yoktur.
5	1491	Büyük Nutuk	1927-Ank	Kapağı yoktur.
6	2435	Nutuk	1927-Ank	Eser, "Talat Ş. Saraç oğluma patimize armağanı" yazılı ve imzalıdır.
7	2436	Nutuk	1927-Ank	Mavi bez cilt kapaklı, büyük boydur. Kütüphaneye 1981'de Honaz'ın Karate köyünden Bekir Keskin bağışlamıştır.
8	2537	Nutuk	1927-Ank	Sırtı siyah meşin, erguvan renginde, ebrulü karton kapaklıdır
9	2635	Nutuk	1927-Ank	Siyah bez ciltlidir. Diğerlerinden farklı olarak en son sayfasında "hata-sevab" çizelgesi var.
10	863	Nutuk Vesikaları	1927-Ank	Cildi düzgündür.
11	1475	Nutuk Vesikaları	1927-Ank	Kapağı yoktur. Cildi bozuktur.
12	1476	Nutuk Vesikaları	1927-Ank	Kapağı yoktur . Cildi dağılmıştır.

B) TÜRK EDEBİYATININ KAYNAKLARI

I-Dîvanlar,
 II-Sözlükler,
 III-Edebiyat Tarihleri,
 IV- Tezkireler
 V-Seyahatnameler,
 VI-Edebiyat eserleri.

I-DÎVANLAR

Dîvanlar, klasik dönem şairlerinin şiirlerini topladıkları eserlerdir. Dîvanların küçüklerine *divançe* adı verilir.

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
23	Divân	<i>Sabri Şakir</i>	1296	1880
54	Divân-ı Yahya	<i>Gâlip</i>	1334	1918
163	Divan (Külliyât-ı Âsâr)	<i>Ârif Hikmet</i>	1334	1918
220	Divân-ı Yahya	<i>Şeyhül İslam</i>	1334	1918
317	Divân-ı Eş'âr	<i>Mehmet Memduh</i>	1332	1916
331	Divân	<i>Leskoççalı Gâlip Bey</i>	1335	1919
502	Divân-ı Kadı Burhaneddin	<i>Firedild Gudsul</i>	1338	1922
829	Hilmi Babanın Divanı	<i>Ahmed Mehdi</i>	-	-
880	Divân-ı Türkî	<i>Sultan Veled Çelebi</i>	1341	1925

II-SÖZLÜKLER

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
115	Kitabu Divân-ı Lugâti't-Türk	<i>Mahmut Bin El Hüseyin Bin Mehmet El Kaşgarî</i>	1335	1919
183	Divanu Lügati't-Türk	<i>Mehmet Kaşgarî</i>	1333	1917
591	Türk Lügati	<i>Hüseyin Kazım Kadri</i>	-	1927
801	Seciye ve Kafiye Lügati	<i>Ali Seydi</i>	1323	1907
802	Yeni Türkçe Lügat	<i>M. Bahaeddin</i>	1327	1911
952	Kâmus-ı Türkî	<i>Şemsettin Sâmî</i>	1317	1901
1114	Kâmus-ı Fransevî	<i>Şemsettin Sâmî</i>	1322	1906
1230	Osmanlı Lügati	<i>Ali Nâzıma</i>	1316	1900
1393	Lugât-ı Osmânî	<i>Ahmet Vefik Paşa</i>	1306	1890
1463	Türk Lügati	<i>Hüseyin Kâzım Kadri</i>	-	1928

1466	Büyük Türk Lügati	<i>Hüseyin Kâzım Kadri</i>	-	1927
2023	Lügati't-Nihat-ı-Sıbyân¹²	-	1329	1913
2027	Sıbyan-ı Nâfi (Acemceden Türkçeye Lügat)	<i>Ahmet Âsım Efendi</i>	1287	1871
2425	Lügat-ı Naci	-	-	-
2579	Lügat-ı Osmani (İlaveli)	-	1323	1907
2599	Fransızcadan Türkçeye Lügatçe-i Felsefe	<i>İsmail Fenni</i>	1341	1925
2629	Kamus'ul Âlam	<i>Şemsettin Sami Bey</i>	-	1894

III-EDEBİYAT TARİHLERİ

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
156	Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı	<i>Köprülüzâde Mehmet Fuat</i>	1332	1916
606	Türk Edebiyatı Tarihi	<i>Mehmet Fuat Köprülü</i>	-	1926
1356	Avrupa Edebiyatı Tarihi	<i>Philippe Van Tieghem</i>	-	1918
1528	Yunan Edebiyatı Tarihi	<i>İsmail Hikmet</i>	-	1928
1534	Avrupa Edebiyatı Tarihi	<i>Philippe Van Tieghem</i>	-	1928

IV-TEZKİRELER

Genellikle şairlerin hayatlarından ve onların manzumelerinden bahseden eserler olarak tanımlanan tezkîrelerden, kütüphanede sadece iki tane bulunmaktadır.

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
98	Tezkere-i Latîfi	<i>Kastamonulu Latîfi</i>	1314	1898
446	Tezkere-i Şuarâ-yı Âmid	<i>Ali Emîri</i>	1328	1912

¹² Bu sözlüğün kapağı kaybolmuştur. Sonradan ilave edilen kapağın iç kısmına Latince olarak "Lügati Delnihatu Sıbyan" yazılmıştır. Ancak bu yazı da tahriş olduğu için kesin bir ifade değildir. Kanaatimizce bu eserin adı "Lügati't-Nihat-ı-Sıbyân" şeklindedir.

V-SEYAHATNÂMELER

Seyahatnâmeler, bir kimsenin gezip gördüğü yerleri edebi bir dille yazıya aktardığı eserlerdir.

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
437	Evliya Çelebi Seyahatnâmesi	<i>Evliya Çelebi</i>	1315	1899
1312	İbni Batuta Seyahatnâmesi	<i>Çev. Mehmet Zarif</i>	1338	1922

VI-EDEBİYAT ESERLERİ

Kayıt No	Eserin Adı	Eserin Yazarı	Rumi	Miladi
162	Duduname	<i>Süleyman Teyfik</i>	1312	1896
180	Edebiyat	<i>Süleyman Fehmi</i>	1325	1909
301	Şerhi Mesnevi	<i>Abidin Paşa</i>	1305	1889
310	Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar	<i>Mehmet Fuat Köprülü</i>	1335	1919
422	Edebiyat	<i>Ali Canip</i>	1328	1912
435	Orhun Abideleri	<i>Necip Asım</i>	1300	1884
828	Türk Halk Edebiyatı	<i>İğnas Kunoş</i>	-	1925
879	Orhun Abideleri	<i>Necip Asım</i>	1340	1924
1010	Osmanlı Edebiyatı	<i>Tahir</i>	1307	1891
1048	Milli Edebiyata Doğru	<i>Nuzhet Hâşim</i>	-	1918
1328	Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i	<i>Ahmet Talat</i>	-	1928
2373	Köroğlu	<i>Nizamettin Nazif</i>	-	1927
2580	Osmanlı Edebiyatı Numuneleri	<i>Mehmet Celal</i>	1312	1896
2628	Rubâiyyat-ı Ömer Hayyam	<i>Hüseyin D.</i>	-	1927

SONUÇ

Bize hiç de uzak olmayan Denizli İl Halk Kütüphanesinde, “nadir” değilse de, sahafların ilgisini çekecek derecede ve azımsanmayacak kadar değerli “eski” eserlerin olduğu görülmüştür. Kitaplar, özellikle tarih ve edebiyat araştırmacılarını ve meraklılarını beklemektedir.